

Paczolay Péter

Alaptörvény a mérlegen

Mindig is meggyőződésem volt, hogy a jó alkotmánynak valójában a társadalom értékvilágát kell kifejeznie. Épp abban láttam egy új magyar alaptörvény elfogadásának nehézségét, hogy nem érzékeltem olyan értékközösséget a magyar társadalomban, amely az 1989/90. évben alkotott helyett új alkotmány után kiáltott volna. Társadalmunkban erős értékmegosztottság figyelhető meg. A társadalom pluralizmusa miatt ez érthető is, de bizonyos közös célokra mindenképpen szükség van egy sikeres új alkotmányhoz. A 2010 áprilisában hatalomra jutott parlamenti többség úgy ítélte meg, hogy megérett az idő Magyarország új alkotmányának megalkotására. Ezzel pont került a több mint két évtizede húzódo „kell-e új alkotmány”? vita végére. Magyarország eme új alaptörvényéről szól ez a kötet, ami nagyon fontos küldetés része. A mindenkori alkotmányról ugyanis, így most az Alaptörvényről is, beszélnünk kell, értékeiről és hibáiról egyaránt. Nem szabad „belefáradnunk” ebbe, hiszen az alkotmány a politikai közösség, a nemzet egészének „nagy közös ügye”. A kötet nagyon jó érzékkel tesz hozzá ehhez a diskurzushoz, hisz a hozzáértő interjúalanyok lényegi kérdésekre mély és őszinte válaszokat adnak. Ezeket a válaszokat pedig nem lehet félresöpörni – akkor sem, ha valaki nem ért egyet velünk.

A nyolc tudós alkotmányjogász őszintén szól az Alaptörvény legalább három deficitjéről: a megalkotáskor a kétharmad-

nál szélesebb társadalmi és tudományos konszenzus hiányáról, azután a szakmai hibákról, végül a mérvadó és politikailag elfogulatlan nemzetközi fórumok kritikájáról. Az Alaptörvény hiányosságait önmagukban sosem tartottam aggasztónak, mert úgy gondoltam, hogy úgylis az Alkotmánybíróság értelmezése mondja meg, hogy mi az alkotmány. „Az, hogy az alaptörvény miként fog a mindennapokban élni, elsősorban a bíróságok és az Alkotmánybíróság értelmezésén fog múlni, és végül úgylis az alkotmánybírák mondják meg, hogy mi a jog.” – hangoztattam 2011 szeptemberében a Pázmány Péter Katolikus Egyetem jogi karán tartott könyvbemutatón, épp Jakab András *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei* címmel megjelent kötetét méltatva. Ugyanott Tölgyessy Péter szintén azt fogalmazta meg, hogy „majd a jogalkalmazó fogja megmondani, hogy Magyarország-on mit jelent az új alkotmány, és nem a jogalkotó”. Nos, a jogalkotó, amely esetünkben alkotmánymódosító erővel rendelkezik, az új alkotmány értelmezésének jogát az elmúlt időszakban elvitatta az Alkotmánybíróságtól, és saját magának tartotta fenn, akár vagy épp az alkotmánybírói értelmezéssel szemben. Az Alaptörvény másfél év alatt megejtett ötszöri módosítása súlyosította az alkotmányszöveg ellentmondásait. Ugyanakkor az alkotmányértelmezés határait és ilyen körülmények közötti le-

hetőségeire nézve biztató, hogy a jelen kötetben az Alkotmánybíróság neve több mint 360 alkalommal szerepel, oldalanként legalább háromszor. A kérdések és a kifejtett válaszok gondolati eredőiben tehát az Alkotmánybíróságot találjuk!

Az Alaptörvény deficit-problémáinak orvoslását – miként minden alkotmánynál – csakis a jó alkotmánybíráskodástól várhatjuk. De milyen a jó alkotmánybíráskodás? „*We must never forget that it is a Constitution we are expounding*” – figyelmeztetett az amerikai Legfelsőbb Bíróság legendás elnöke, John Marshall, utalva az alkotmány különös természetére és méltóságára, alkalmazásának és értelmezésének felelősségére. A jogállami forradalom 1990-ben megindult alkotmánybíráskodása ilyen volt, ezért e tekintetben példa előttünk: egy hibákkal terhelt szövegből kibontotta a demokratikus jogállamiság és az alapjogi kultúra követelményrendszerét. Nincs tökéletes alkotmány. A 89-es magyar alkotmány megfogalmazásai sokszor rettentő rövidék voltak, és bőven akadtak kérdések, amire nem adtak egyértelmű választ. Az értelmezés feladatát ellátó Alkotmánybíróság még is húsz éven keresztül következetesen abból indult ki, hogy az alkotmány egységes egészet alkot, és értelmezéséből minden kérdésre levezethető a válasz, az alkotmányban nincs joghézag. Úgy gondoltam és gondolom, hogy az új alaptörvény esetében is ez az alkotmányt egyben látó és értelmező, az alkotmány mélyebb természetére és méltóságára fókuszáló szemlélet az alkotmánybíráskodás kulcsa. Az Alaptörvénnyel összefüggésben is az alkotmánybíráskodás feladata, hogy az „alkotmányi deficiteket” az alkotmányos stabilitás érdekében enyhítse. Továbbra is az Alkotmánybíróság feladatának kell lennie a társadalom és az állam berendezkedésének alapjait jelentő elvek viszonylagos szilárdságának biztosítása,

vagyis az, hogy ezek az elvek ne esetenként kerüljenek parlamenti eldöntésre.

Egy új alkotmány elfogadásához szükséges konszenzust utólag nehéz teremteni. Az Alkotmánybíróságnak azonban mindig úgy kell az alkotmányszöveghez nyúlnia, hogy az egész politikai közösség alkotmányát értelmezi. Az értelmezéseknek a valóban közös értékek és célok felé kell haladniuk. Az alkotmánybírák e törekvésével azonban szembe megy, ha az alkotmányt a napi politikai célok szolgálatába állítják. Az Alaptörvény szakmai kihívásai közül a szövegezésbeli hibák kigyomlálása viszonylag könnyen megoldható. Jóval nehezebb, ugyanakkor sokkal fontosabb feladat az alapjogok koherens rendszerének kiépítése, fenntartása. Az alkotmányértelmezéseknek sosem azért van esélyük „helyes” választ adni a felmerülő kérdésekre, mert az alkotmány hibátlan alkotás, hanem azért, mert megfelelően értelmezve koherens rendszerré állnak össze a következtetések. Ezt a koherenciát veszélyezteti, ha a törvényhozó az alkotmánybírói értelmezések tiszteletben tartása helyett azok „felülírását” teszi gyakorlattá. Ami a nemzetközi, főleg európai fogadtatás deficitjét illeti, csak egy testület, a Velencei Bizottság véleményére utalok. Ez a testület sem tévedhetetlen természetesen, de jellemzően nemzetközileg elismert szaktekintélyekből áll, akik véleményt és nem ítéletet fogalmaznak meg. Az új magyar alaptörvénnyel kapcsolatban a Velencei Bizottság értékelése vegyes volt, az új alkotmány megszületését támogatta és üdvözölte, ugyanakkor kritikai elemeket is megfogalmazott az alkotmányozás módját, tempóját, és bizonyos pontokon a tartalmát illetően is. Az Alaptörvény nemzetközi fogadtatása körüli viták beilleszkednek abba a szélesebb európai diskurzusba, ami a nemzeti alkotmányok identitása és az európai értékek

viszonyáról folyik, és amelyben számos alkotmánybíróság is megszólalt. Ennek kapcsán csak azt tudom itt is hangsúlyozni, hogy Magyarország az Európai Unió tagja, ezért az uniós alapszerződésekben is rögzített európai alkotmányos örökséghez kell illeszkednie. A demokratikus jogállam működését megteremtő 1989/90-es alkotmányunk vitathatatlanul hordozta ezt az örökséget, így természetes, hogy rendelkezései javarészt az új alaptörvényben is megtalálhatók, több esetben – például a hatalommegosztás rögzítésekor – az Alkotmánybíróság alkotmányértelmezésével kiegészítve. Az európai alkotmányos örökségbe illeszkedő értelmezésekre, alapjogi tesztekre van szükség továbbra is, ezért a hazai alkotmányosság fejlődésében a folytonosságnak kell meghatározónak lennie. Megjegyzem, a nemzetközi vitákat megelőzendő az alkotmánybírák lehetősége, hogy a magyar jogrendszer keretein belül keressük a megoldásokat, és ne kerüljenek azok európai bírósági fórumok elé.

A fentiekben jelzésszerűen említett feladatok elvégzése az Alkotmánybíróság küldetése és felelőssége: ha nem eszerint jár el, akkor a deficitek megmaradnak, és az alkotmány stabilitása alapvetően megkérdőjeleződhet. Az Alaptörvény elemzése során a kötetben a tudós hozzáértők rámutatnak azokra a körülményekre, melyek idővel kritikus helyzetet teremthetnek az alkotmányos stabilitás szempontjából. Ezért az a politika is felelősséggel tartozik, amely nem hagyja kibontakozni az alkotmánybíráskodás stabilizáló, az egész politikai közösséget szolgáló funkcióját, és ezzel a saját alkotmányos berendezkedését ássa alá.

De nem kívánom tovább szaporítani a szót, hiszen ez az alkotmánybírósági határozatokban (és különvéleményekben) kell, hogy megnyilvánuljon. Amit jó szívvel javasolhatok: forgassa az olvasó e kötet lapjait, és azonosuljon azzal, ami az interjúalanyok esetében vitathatatlan: az alkotmány és az alkotmányosság tiszteletében.

(Mérlegen az Alaptörvény. Interjúkötet hazánk új alkotmányáról: Sólyom László, Kukorelli István, Trócsányi László, Herbert Küpper, Jakab András, Patyi András, Tordai Csaba, Tölgyessy Péter. Szerkesztette: Molnár Benedek, Németh Márton, Tóth Péter. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013. ISBN 978-963-258-210-8. A kötetre az előszó (7–9. o.) közlésével hívjuk fel olvasóink figyelmét. Köszönjük a kiadó engedélyét.)